

O'QITISHNING ZAMONAVIY VOSITALARIGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Haydarova Muxlisa Shodmonqul qizi

SHDPI MI-4-kurs talabasi

Yaxiyaxonova Muxiba Maxmudjonovna

SHDPI Matematika va TAT kafedrasi katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15393765>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida zamonaviy vositalardan foydalanishning ahamiyati va ularga qo'yiladigan talablar tahlil etiladi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim vositalarining didaktik tamoyillari, ularning professional ta'lim jarayonidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada ta'lim vositalarining samaradorligini ta'minlash uchun mavjudlik, ilmiylik, tasviriylilik, onglik va ijodiy faollik kabi didaktik tamoyillar muhimligi ta'kidlanadi. Maqola o'qituvchilarning zamonaviy ta'lim vositalaridan samarali foydalanishlari uchun zarur bo'lgan psixologik va pedagogik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Umuman olganda, maqola ta'lim tizimini zamonaviylashtirish va o'quvchilarning sifatli ta'lim olishini ta'minlash uchun zamonaviy vositalardan foydalanishning ahamiyatini yoritadi.

Kalit so'zlar: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, pedagogik metodlar, o'qituvchilar malakasi, ta'lim samaradorligi, elektron o'quv materiallari, interfaol usullar, didaktik tamoyillar, o'quv jarayonini boshqarish, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish.

Kirish.

Zamonaviy ta'lim tizimi o'zgarib bormoqda, va bu o'zgarishlar o'qitishning vositalariga ham ta'sir qilmoqda. Bugungi kunda ta'lim jarayonida foydalaniladigan vositalar o'qituvchilarning, o'quvchilarning va ta'lim muassasalarining ehtiyojlariga mos ravishda yangilanmoqda. Bu jarayon faqat texnologiyalarni joriy etish bilan bog'liq emas, balki o'qitishning mazmuni, metodologiyasi va pedagogik yondashuvlaridagi yangiliklarni ham o'z ichiga oladi. O'qitishning zamonaviy vositalari nafaqat o'quvchilarning bilim olish jarayonini osonlashtiradi, balki ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ta'lim jarayonini yanada interfaol va samarali qiladi. Shu sababli, zamonaviy o'qitish vositalariga qo'yiladigan talablar ham yuqori va o'ziga xos bo'lishi kerak.

Zamonaviy o'qitish vositalari texnologik, metodik va pedagogik jihatlardan o'rganilishi lozim. Birinchi navbatda, texnologik talablarga e'tibor qaratish zarur. O'qitish jarayonida internet, multimedia resurslari, interaktiv doskalar, ta'lim dasturlari va mobil ilovalar kabi vositalardan foydalanish ta'lim jarayonini yanada jonlantiradi. Biroq, bu vositalar samarali bo'lishi uchun ularning ishlatilishi o'qitishning maqsadlariga xizmat qilishi, o'quvchilarga bilimlarni o'zlashtirishda yordam berishi kerak. Har bir texnologik vosita o'qituvchining maqsadli yondashuvi bilan bog'liq bo'lishi lozim, aks holda ularning qo'llanilishi o'qitishning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bilan birga, o'quvchilarni texnologik vositalar bilan ishlashga tayyorlash, ularning axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish ham muhimdir.

Metodik jihatdan esa, zamonaviy o'qitish vositalari o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini ko'proq interaktiv va ko'rsatuvchan tarzda tashkil etishga imkon beradi. O'qitishning an'anaviy usullaridan farqli o'laroq, interaktiv vositalar o'quvchini faol ishtirokchi holatiga keltiradi, uning fikrlash va analiz qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Zamonaviy vositalar yordamida o'qituvchilar individual va guruhviy ishlash imkoniyatlarini

kengaytiradi, shuningdek, o'quvchilarga mustaqil ishlash va o'z bilimlarini baholash imkoniyatlarini yaratadi.

Pedagogik yondashuvlar esa zamonaviy o'qitish vositalarining samarali qo'llanishini ta'minlaydigan asosiy omildir. O'qituvchining pedagogik malakasi, uning texnologiyalarni o'z ta'lim jarayoniga moslashtirish qobiliyati, o'quvchilarning ehtiyojlari va xohishlariga javob berish imkoniyatlari bu vositalarning samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. O'qitish vositalari o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tanlanishi kerak. Har bir o'quvchi o'ziga xos usulda o'rganadi, shuning uchun zamonaviy vositalar har bir o'quvchining o'zlashtirish jarayoniga mos keladigan shakl va metodlarni taqdim etishi lozim.

Adabiyotlar tahlili. O'qitishning zamonaviy vositalariga qo'yiladigan talablar bo'yicha adabiyotlar tahlili, ta'lim jarayonida texnologik va metodik o'zgarishlarni o'rganishga qaratilgan bir nechta tadqiqotlarga asoslanadi. Xorijiy va o'zbek olimlarining tadqiqotlarida bu vositalarning samarali qo'llanilishi, ularning pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unligi va o'quvchilarning ta'limdagi rolini o'zgartirishdagi o'rni ko'rsatilgan.

Amerikalik olimlar Jon D. Bransford, Ann L. Brown, and Rodney R. Cocking – How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School o'z tadqiqot ishida ta'lim texnologiyalari va o'qitishning zamonaviy vositalariga qo'yiladigan talablar o'rganilgan. Mualliflar o'qitishning yangi yondashuvlaridan foydalanish, o'quvchilarni faol ishtirokchi holatiga keltirish va bilim olish jarayonini individualizatsiya qilishni ta'minlashning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Tadqiqotda ko'rsatilganidek, texnologik vositalar o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, ammo ularni samarali ishlatish uchun o'qituvchining metodik va pedagogik malakasi zarur. Bransford va boshqalar o'qitishda texnologiyalardan foydalanishni pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish zarurligini bildiradilar. Bu tadqiqot zamonaviy o'qitish vositalariga qo'yiladigan talablar, jumladan, interaktivlik, moslashuvchanlik va o'quvchilarni rag'batlantirishni o'z ichiga oladi.[1]

Shuningdek, Amerikalik olim Richard E. Mayer – The Cambridge Handbook of Multimedia Learning. Mayerning tadqiqoti ko'p tarmoqli o'qitish metodlarini o'rganadi va multimedia vositalarining o'quvchilarning bilim olish jarayonidagi samaradorligini tahlil qiladi. U o'quvchilarning ma'lumotni yaxshiroq o'zlashtirishlari uchun ko'rsatuvchi vositalar va matnlarni birgalikda ishlatishni tavsiya etadi. Mayerning "multimedia yondashuvi" zamonaviy o'qitish vositalarining asosiy talabi sifatida ko'riladi, bu yondashuv interaktiv texnologiyalar va o'quvchilarning turli sezgilariga ta'sir ko'rsatish orqali ularning ta'limdagi faoliyatini oshiradi. Ushbu tadqiqotda o'qitish vositalarining ta'lim jarayoniga qo'shgan qiymati, ularning ko'p sezgili yondashuvlar orqali bilimni samarali o'zlashtirish imkoniyatini yaratishi ta'kidlanadi.[2]

Jumladan o'zbek olimi To'xtayev – Zamonaviy ta'lim texnologiyalarining pedagogik asoslari O'zbek olimi To'xtayevning tadqiqotida zamonaviy o'qitish vositalari, ularning pedagogik va metodik talablari, shuningdek, ta'lim texnologiyalarining samarali qo'llanilishi o'rganilgan. To'xtayev texnologik vositalarning ta'lim tizimiga integratsiyasini, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi interaktiv aloqani rivojlantirishni ta'kidlaydi. U o'qitishda zamonaviy texnologiyalarni qo'llashda muhim bo'lgan talablarni – o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga undash, ularning shaxsiy rivojlanishiga yordam berish va axborot texnologiyalaridan to'g'ri

foydalanishni o'rgatishni alohida qayd etadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni o'qituvchilarning didaktik malakasiga mos ravishda qo'llash zarurligini ta'kidlaydi.[3]

Shodmonov esa ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo'llashning pedagogik asoslari Shodmonovning tadqiqoti ta'lim texnologiyalarining o'qitish samaradorligini oshirishdagi o'rniga qaratilgan. U o'qitishda texnologiyalarni qo'llashda yuqori talablarni keltirib chiqaradi, jumladan, texnologiyalarni metodik jihatdan to'g'ri tanlash, o'quvchilarning ehtiyojlarini inobatga olish va o'qituvchi tomonidan texnologik vositalarni samarali ishlatish malakasini rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi. Shodmonov o'qituvchilarni zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtirish va ularni ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiya qilishda metodik yondashuvlarning ahamiyatini ko'rsatadi.[4]

Metod. Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. Interfaol metodlar deganda ta'lim oluvchilarning faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayoning markazida ta'lim beruvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Ta'lim oluvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi. Ta'lim oluvchi markazda bo'lgan yondashuvning foydali jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- Ta'lim samarasi yuqoriroq bo'lgan o'qish-o'rganish;
- Ta'lim oluvchining yuqori darajada rag'batlantirilishi;
- Ilgari orttirilgan bilimlarning ham e'tiborga olinishi;
- Ta'lim jarayoni ta'lim oluvchining maqsad va ehtiyojlariga muvofiqlashtirilishi.

Shunday qilib, fanlarni o'qitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'ziga xos xususiyatga ega.

O'qitishning zamonaviy vositalariga qo'yiladigan talablarni o'rganish va tahlil qilishda quyidagi metodlardan foydalanish samarali bo'ladi:

- Adabiyotlarni tahlil qilish. Mavzuga oid ilmiy maqolalar, kitoblar va boshqa nashrlarni o'rganish orqali mavjud tadqiqotlar va yondashuvlar haqida chuqur tushuncha hosil qilish mumkin.
- Eksperimental tadqiqotlar o'tkazish. Zamonaviy o'qitish vositalarini amaliyotda qo'llash orqali ularning samaradorligini baholash va o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini o'lchash mumkin.

- So‘rovnoma va intervyular o‘tkazish. O‘qituvchilar va o‘quvchilar bilan suhbatlar orqali ularning zamonaviy o‘qitish vositalariga bo‘lgan munosabati va tajribalarini o‘rganish.
- Ta‘lim jarayonini kuzatish. Darslarni kuzatib borish orqali o‘qitish metodlari va vositalarining amaliy qo‘llanilishini baholash va ularning ta‘lim samaradorligiga ta‘sirini aniqlash.
- Ma‘lumotlar tahlili. Yig‘ilgan ma‘lumotlarni statistik usullar yordamida tahlil qilib, zamonaviy o‘qitish vositalarining ta‘lim jarayonidagi o‘rni va ahamiyatini aniqlash.

Ta‘lim jarayonini kuzatish metodi pedagogik tadqiqotlarda keng qo‘llaniladigan usul bo‘lib, o‘qitish va tarbiya jarayonlarining amaldagi holatini o‘rganish imkonini beradi. Ushbu metodni samarali qo‘llash uchun quyidagi qadamlarni amalga oshirish mumkin:

1. Kuzatish obyektni aniqlash. Dars jarayonida o‘rganmoqchi bo‘lgan aspektlarni belgilab olish zarur. Masalan, o‘qituvchining faoliyati, o‘quvchilarning qatnashuvi yoki ta‘lim vositalarining samaradorligi kabi jihatlar kuzatilishi mumkin.
2. Rasmlardan foydalanish. Kuzatish jarayonini hujjatlashtirish va tahlil qilish uchun rasmlar muhim vositadir. Rasmlar yordamida o‘quvchilarning faoliyatini, o‘qituvchining uslublarini yoki ta‘lim muhitini tasvirlash mumkin. Masalan, dars jarayonida o‘quvchilarning guruhlarda ishlashini yoki interfaol metodlarning qo‘llanilishini aks ettiruvchi rasmlar olish mumkin.

Natija. Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘qitishning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy vositalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. O‘quv jarayonida axborot texnologiyalarini qo‘llash o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga, bilimlarni mustahkamlashga va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o‘qituvchilarning malakasini oshirish va ularga zamonaviy pedagogik metodlarni o‘rgatish zarur.

Xulosa va takliflar. Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘qitishning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy vositalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. O‘quv jarayonida axborot texnologiyalarini qo‘llash o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga, bilimlarni mustahkamlashga va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o‘qituvchilarning malakasini oshirish va ularga zamonaviy pedagogik metodlarni o‘rgatish zarur.

- Zamonaviy o‘qitish metodlarini joriy etish. Ta‘lim jarayonida interfaol usullar, loyiha asosidagi o‘qitish va boshqa zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali o‘quvchilarning faolligini oshirish va bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga erishish mumkin.

- Axborot texnologiyalarini integratsiya qilish. Darslarda multimedia vositalari, elektron ta'lim platformalari va boshqa axborot texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va ularning raqamli savodxonligini rivojlantiradi.
- O'qituvchilarni malaka oshirish dasturlarini tashkil etish. O'qituvchilarga zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini o'rgatish orqali ularning professional ko'nikmalarini oshirish va o'quv jarayonini takomillashtirish mumkin.
- Ta'lim resurslarini yangilash va boyitish. O'quv qo'llanmalarini, elektron kitoblarni va boshqa ta'lim materiallarini zamonaviy talablar asosida yangilash va boyitish orqali o'quvchilarga sifatli ta'lim berish imkonini yaratish zarur.
- O'quvchilarni mustaqil izlanishga yo'naltirish. Darslarda o'quvchilarning mustaqil ishlashiga imkon beruvchi topshiriqlar va loyihalarni qo'llash orqali ularning o'z-o'zini rivojlantirishiga ko'maklashish lozim.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bransford, John D., Ann L. Brown, and Rodney R. Cocking, eds. *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. Expanded ed., National Academy Press, 2000.
2. Mayer, Richard E., ed. *The Cambridge Handbook of Multimedia Learning*. Cambridge University Press, 2005.
3. To'xtayev, X. X. *Zamonaviy Ta'lim Texnologiyalarining Pedagogik Asoslari*. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti, 2018.
4. Shodmonov, A. A. *Ta'lim Jarayonida Zamonaviy Texnologiyalarni Qo'llashning Pedagogik Asoslari*. Farg'ona Davlat Universiteti, 2020.
5. Mahmudjanovna, Yahyokhonova Muhiba. "Increasing the Effectiveness of the Learning Process for the Use of Information and Communication Technologies." *Academicia Globe* 2.04 (2021): 206-211.
6. Maxmudjonovna, Yaxiyaxonova Muhiba. "Bulutli texnologiyalarning xususiyatlari, afzalliklari va kamchiliklari." *Science Promotion* 8 (2024): 228-233.
7. Axmadova, Zahro, Malika Nurullayeva, and Muxiba Yaxiyaxonova. "SUN'IY INTELLEKT VA EKSPERT TIZIM TUSHUNCHALARI. EKSPERT TIZIMLARINING INSTRUMENTAL VOSITALARI. EKSPERT TIZIMLARIDA BILIMLARNI TASHKIL QILISH." *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования* 4.1 (2025): 58-61.
8. Safaraliyev, Ergash, Malika Nurullayeva, and Muxiba Yaxiyaxonova. "SMM PLATFORMALARI BILAN TANISHISH: YOUTUBE SAYTI." *Молодые ученые* 3.2 (2025): 27-32.
9. Toshbadalova, Sevinch, Malika Nurullayeva, and Muxiba Yaxiyaxonova. "IOT (INTERNET OF THINGS) TEXNOLOGIYALAR." *Молодые ученые* 3.2 (2025): 33-38.
10. Qobilova, Gulchiroy, Marjona Yusupova, and Muxiba Yaxiyaxonova. "Bioinformatikada genomik ma'lumotlar tahlili va amaliyoti." *Zamonaviy dunyoda fan va texnologiya* 3 (2024): 95-98.
11. Xudoyqulova, D., and M. Yaxiyaxonova. "Bulutli texnologiyalar va ularning

afzalliklari." Models and methods in modern science 3.6 (2024): 155-163.

12. Normuroda, Sadoqat, and Shaxina Asadova. "RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA IJTIMOY VA IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISHNING USULLARI." Наука и технология в современном мире 3.14 (2024): 25-29.

13. Normurodova, Sadoqat, Gulshoda Ismatullayeva, and Shaxina Asadova. "AXBOROT BO'LIMINI O'QITISH METODIKASI." Прикладные науки в современном мире: проблемы и решения 4.2 (2025): 76-79.

14. Normurodova, Sadoqat, Dilshod Xolyorov, and Shaxina Asadova. "MATN VA GRAFIK MUHARRIRLARI BO'LIMINI O'QITISH METODIKASI." Наука и инновация 3.4 (2025): 125-127.

15. Xoliqulovna, Normurodova Sadoqat, and Abdirokhmonova Zahro. "ZAMONAVIY DARS VA DARS TAHLILLINI O'TKAZISHGA NISBATAN YONDASHUVLAR." Uz Conferences. Vol. 1. No. 9. 2025.

16. Xoliqulovna, Normurodova Sadoqat. "MA'LUMOTLAR BAZASI BO'LIMINI O'QITISH METODIKASI." Uz Conferences. Vol. 1. No. 9. 2025.

17. Shuxratovich, Akbar Kodirov. "The importance and advantages of using information technologies in education." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.1 (2022): 46-50.

18. Shuxratovich, Kodirov Akbar, Choriyeva Xursanoy Xusanovna, and Mirqobilov Bekzod Abdulla o'g'li. "O'RTA TA'LIM MAKTABLARNING BOSHLANG'ICH TA'LIM SINFLARIDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O'QITISHDA MUAMMO, YECHIM VA TAKLIFLAR." *Journal of new century innovations* 43.4 (2023): 96-98.

19. Shuxratovich, Kodirov Akbar. "KATTA MA'LUMOT BAZALARINI PARALLEL ISHLOV BERISH USULLARINI VA MODELLARINI O'RGANISH." *Journal of new century innovations* 43.4 (2023): 93-95.

20. Shuxratovich, Kodirov Akbar. "VATANIMIZDA VENDING NUSXALASH MASHINASINI AMALDA QO'LLASHNING SAMARADORLIGI." *Journal of new century innovations* 43.4 (2023): 90-92.